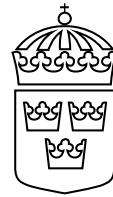

Regeringens proposition

2020/21:55

Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd

Prop.
2020/21:55

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 3 december 2020

Stefan Löfven

Lena Hallengren
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt, har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt (4 kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453], förkortad SoL). Rätten till bistånd bygger på en individuell behovsbedömning relaterad till den enskildes behov. Socialnämnden kan begära av den som kan arbeta att denne står till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd.

I propositionen föreslås att det införs ett tillägg i SoL om att den enskilde vid behov ska delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) eller motsvarande utbildning vid folkhögskola för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande, en s.k. språkplikt. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte deltar i sfi. Syftet med tillägget är att tydliggöra för den enskilde vikten av att delta i språkutbildning för att därigenom förbättra möjligheten att få ett arbete och att etableras i Sverige. Tillägget tydliggör vad som enligt förarbeten och rättspraxis ingår i att stå till arbetsmarknadens förfogande.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 april 2021.

Propositionen bygger på en överenskommelse mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	4
3	Ärendet och dess beredning	5
4	Gällande rätt.....	5
4.1	Socialtjänstlagen.....	5
4.2	Praktik och kompetenshöjande verksamhet	8
4.3	Skollagen.....	10
4.4	Informationsöverföring mellan socialtjänst och vissa myndigheter och arbetslöshetskassorna	11
5	Deltagande i svenska för invandrare, s.k. språkplikt.....	12
5.1	Behov av tillägg i socialtjänstlagen	12
5.2	Uppföljning	21
6	Ikraftträdande.....	22
7	Konsekvenser av förslaget	22
7.1	Ekonomiska konsekvenser	22
7.2	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.....	23
7.3	Konsekvenser för den enskilde.....	23
7.4	Konsekvenser för jämställdheten	23
7.5	Konsekvenser för det integrationspolitiska målet.....	24
7.6	Konsekvenser för barn.....	24
8	Författningskommentar	25
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Språkplikt– deltagande i grundutbildning i svenska för rätt till försörjningsstöd (S2019/05353)	27
Bilaga 2	Promemorians lagförslag.....	28
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	29
Bilaga 4	Lagrådets yttrande	30
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 3 december 2020		31

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2020/21:55

Regeringens förslag:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

2 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd enligt första stycket om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd enligt första stycket om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande, *i vilket ingår att vid behov delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola.* Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap.

Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2021.

Av punkt 40 i januariavtalet, som är en sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna, framgår att språkplikt ska gälla för den som tar emot försörjningsstöd. Med anledning av det har promemorian Språkplikt – deltagande i grundutbildning i svenska för rätt till försörjningsstöd (S2019/05353) utarbetats av en arbetsgrupp vid Socialdepartementet.

En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2019/05353).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 5 november 2020 att inhämta Lagrådets yttrande över ett lagförslag som överensstämmer med lagförslaget i denna proposition. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*. Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

4 Gällande rätt

4.1 Socialtjänstlagen

Socialtjänstens mål och grundläggande värderingar

I 1 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, anges de övergripande målen och grundläggande värderingarna för samhällets socialtjänst. Socialtjänsten ska på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet.

SoL är en målinriktad ramlag. Den anger vilka resultat som ska åstadkommas men i regel inte hur man ska uppnå dem. Kommunerna har stor frihet att, inom ramarna, utforma sina insatser efter skiftande behov och önskemål. Strukturella skillnader mellan kommunerna kan motivera vissa skillnader i socialtjänstens uppbyggnad och verksamhet.

En grundläggande princip för socialtjänsten är respekten för människors självbestämmande och integritet som framgår av den s.k. portalparagrafen i 1 kap. 1 § SoL. Principen gäller alltsedan 1980 års socialtjänstlag infördes 1982 och avser att betona att socialtjänsten ska ha sin utgångspunkt i rätten för den enskilde att själv bestämma över sin situation. Att frivillighet och självbestämmande är ledorden vid handläggningen av enskilda ärenden betyder emellertid inte att det inte går att ställa krav på den enskilde. I förarbetena till 1980 års socialtjänstlag konstaterades bl.a. att det är viktigt att klienten själv behåller ansvaret för sin situation i samarbetet med socialtjänsten. Socialtjänsten måste så långt möjligt i samråd med den enskilde klara ut om och hur ett fortsatt hjälpbehov ska kunna förebyggas (prop. 1979/80:1 Del A s. 196).

De krav som ställs måste anpassas till förhållandena i det enskilda fallet. Socialtjänsten ska, enligt 1 kap. 1 § andra stycket SoL, under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation, inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Lagens förarbeten uttrycker att det är viktigt att beakta den enskildes ansvar för såväl sin egen situation som medmänniskornas sociala situation. Socialtjänsten ska inte inriktas på att ta över detta ansvar, utan på att frigöra och utveckla den enskildes egna resurser (prop. 1979/80:1 Del A s. 145).

För att dessa möjligheter ska kunna förverkligas inom socialtjänsten måste tillvägagångssätt och krav anpassas till enskildas olika förutsättningar. Socialtjänsten har här många uppgifter. Den ska tillsammans med klienten söka klara ut vilka handlingsalternativ som finns och vilket livs-innehåll dessa kan tänkas ge honom eller henne. Men socialtjänsten ska också i detta samspel vid behov argumentera, försöka skapa insikt, ställa krav och aktivt påverka klienten (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 211). Det framgår av Socialstyrelsens handbok för socialtjänsten att kraven på den enskilde inte kan drivas hur långt som helst. För personer som har sociala problem, till exempel missbruk, är rättspraxis tydlig. Dessa personer ska i första hand erbjudas hjälp för sina sociala problem och socialtjänsten ska tillsammans med dem planera för hur de på lång sikt ska kunna nå självförsörjning (Socialstyrelsen, Ekonomiskt bistånd, Handbok för socialtjänsten, s. 85).

Självbestämmanderätten i portalparagrafen accentueras ytterligare av 3 kap. 5 § SoL där det framgår att socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. Bestämmelsen riktar sig främst till handläggarna och innebär att socialtjänsten inte får vidta insatser över huvudet på klienten. Tvingande inslag finns inte i SoL, det är förbehållet särskilda tvångslagar. Det är socialtjänstens ansvar att arbeta på ett sådant sätt att den enskilde blir motiverad till att förändra sin situation.

Trots socialtjänstens grundläggande princip om att frivillighet och självbestämmande ska vara vägledande vid all handläggning av ärenden m.m. och att nämndens insatser ska utformas och genomföras tillsammans med den enskilde, är detta inte något hinder mot att ställa krav på enskilda som ansöker om ekonomiskt bistånd. Dock måste kraven anpassas utifrån enskildas olika förhållanden. Socialtjänsten måste alltid göra en individuell bedömning av den biståndssökandes behov och förmåga. I vissa fall är det viktigt att det, i vart fall inledningsvis, inte ställs för stora krav på den enskilde och i andra fall kan det vara befogat att ställa tydligare krav och förklara för den enskilde vad som behöver göras för att stärka hans eller hennes möjligheter att ta ansvar för sin egen livssituation och för att stärka möjligheterna att leva ett självständigt liv (prop. 2015/16:136 s. 11).

Enligt 4 kap. 1 § första stycket SoL har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt, rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Rätten till bistånd bygger på en individuell behovsbedömning relaterad till den enskildes situation.

Försörjningsstödet karaktär av ett yttersta skyddsnät innebär bl.a. att den enskilde måste utnyttja alla de möjligheter som normalt står honom eller henne till buds. Innan en person har rätt till ekonomiskt bistånd är han eller hon i regel skyldig att söka andra former av bidrag och ersättningar som finns, som bostadsbidrag, studiehjälp och arbetslöshetsersättning (jfr prop. 1996/97:124 s. 75, prop. 2000/01:80 s. 93 f. och prop. 2015/16: 136 s. 15).

Under senare år har 4 kap. 1 § SoL, vad gäller ekonomiskt bistånd, förändrats vid två tillfällen. Den 1 juli 2013 infördes bl.a. ett tillägg som gäller jobbstimulans (prop. 2012/13:94), och den 1 juli 2016 infördes ett förtydligande om att stå till arbetsmarknadens förfogande (prop. 2015/16:136). Förtydligandet infördes i ett nytt andra stycke i 4 kap. 1 § SoL och innebär att den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande (prop. 2015/16:136). Införandet av andra stycket innebar i huvudsak en kodifiering av rådande praxis. Genom införandet tydliggjordes också att det ska råda samstämmighet mellan villkoren i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, förkortad ALF, och förutsättningarna för rätt till bistånd enligt SoL (prop. 2015/16:136 s. 19). Avsikten var att öka förutsebarheten för den enskilde och att socialtjänsten skulle få en konkret bestämmelse att förhålla sig till. Förslaget bedömdes inte hindra fortsatt utveckling av rättspraxis, inskränka grundläggande principer i SoL eller påverka den kommunala självstyrelsen. Regeringen bedömde att bestämmelsen inte i onödan skulle tyngas med alltför detaljerade krav utan att det var fullt tillräckligt med ett generellt krav om att den som kan arbeta ska stå till arbetsmarknadens förfogande. I detta grundläggande krav innefattas det som redan gällde i fråga om vilka krav som kunde ställas enligt förarbeten och rättspraxis samt en komplettering med ytterligare krav som bedömdes relevanta att ställa och som framgår av ALF. Enligt förarbetena (prop. 2015/16:136 s. 16) till den nya bestämmelsen innebär kraven på den som ansöker om ekonomiskt bistånd bl.a. att han eller hon i vart fall ska

- vara anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen,
- finnas tillgänglig för att söka arbete,
- söka arbete, i regel heltidsarbete,
- delta i arbetssökarverksamhet som sker i samarbete med Arbetsförmedlingen under förutsättning att verksamheten i det särskilda fallet kan bedömas främja den enskildes möjligheter att få arbete,
- godta anvisat lämpligt arbete,
- vid behov delta i grundutbildning i svenska,

- acceptera de åtgärder i övrigt som samhället ställer till förfogande för arbetslösa, dvs. delta i verksamheter som anordnas för arbetslösa inom ramen för arbetsmarknadspolitiken, t.ex. arbetsmarknadsutbildning,
- beträffande den som har rätt till etableringsplan, delta i aktiviteter enligt planen.

Vidare angavs i propositionen att deltagande i av socialnämnden anvisad praktik eller kompetenshöjande insats enligt 4 kap. 4 § SoL kan likställas med att stå till arbetsmarknadens förfogande (prop. 2015/16:136 s. 19 f.).

Av 4 kap. 1 § fjärde stycket SoL framgår att den enskilde genom biståndet ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Det innebär inte bara en nivåbestämning utan ger också uttryck för vilken form av insats, vård eller behandling, andra stödformer eller ekonomiskt bistånd, som kan komma i fråga (jfr prop. 2000/01:80 s. 90). Biståndet ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. Biståndet måste utformas på ett sådant sätt att den enskildes förutsättningar att i framtiden klara sin försörjning och sin livsföring förbättras. Denna rehabiliteringstanke måste enligt lagens förarbeten tilläggas stor betydelse när biståndet ska bestämmas (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 186). Regeringen har framhållit att kommunerna i högre utsträckning aktivt bör verka för att den enskilde ges ett bistånd med inriktningen att den enskilde utvecklar och aktiverar de egna resurserna för att därmed klara sin egen försörjning. Socialtjänsten har därmed en skyldighet att samverka med andra berörda myndigheter, framför allt med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och andra arbetsrehabiliterande organ för att åstadkomma en samordning av insatserna och därmed bättre effektivitet (jfr prop. 1996/97:124 s. 72 f.).

Enligt 3 kap. 5 § SoL ska socialnämndens insatser för den enskilde utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 529). Regeringen har understrukit behovet av att socialtjänsten samverkar med framför allt Arbetsförmedlingen för att gemensamt samordna insatser som kan vara nödvändiga för enskilda som av olika anledningar är i behov av socialbidrag (numera ekonomiskt bistånd, jfr prop. 1996/97:124 s. 73).

4.2 Praktik och kompetenshöjande verksamhet

Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka deras möjligheter att få ett arbete. Socialtjänstens arbete samverkar därför med vad som görs inom arbetsmarknadspolitiken område. För att motverka långvarigt biståndsberoende är det viktigt att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning. Det är samtidigt viktigt att socialtjänsten har tillgång till nödvändiga redskap för att kunna hjälpa den enskilde i detta arbete. Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret bland personer i alla åldersgrupper. Den som är arbetslös och har försörjningsstöd är alltså, oavsett ålder, i behov av insatser i ett tidigt

skede för att förhindra risken att bli långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd (jfr prop. 2012/13:94 s. 31).

I 4 kap. 4 § första stycket SoL anges att socialnämnden får begära att den som får försörjningsstöd under viss tid ska delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet om den enskilde inte har kunnat erbjudas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Härigenom tydliggörs att socialtjänsten ska arbeta med aktiva insatser som syftar till att stärka ställningen på arbetsmarknaden för alla biståndstagare som är i behov av det. Som framgår av paragrafen får anvisning enbart ske om den enskilde inte har kunnat erbjudas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd (jfr prop. 2012/13:94 s. 32).

Av 4 kap. 4 § andra stycket SoL framgår att den praktik eller kompetenshöjande verksamhet som avses i första stycket ska syfta till att utveckla den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Verksamheten ska stärka den enskildes möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller, där så är lämpligt, på en fortsatt utbildning. Den ska utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar. Socialnämnden ska, enligt tredje stycket samma paragraf, samråda med Arbetsförmedlingen innan beslut fattas enligt första stycket. Socialnämndens åtgärder får inte ersätta de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna (prop. 1996/97:124 s. 171).

Om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer att delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som anvisats enligt 4 kap. 4 § SoL får, enligt 4 kap. 5 § samma lag, fortsatt försörjningsstöd vägras eller ned sättas. Detsamma gäller om den enskilde utan godtagbart skäl uteblir från praktiken eller den kompetenshöjande verksamheten.

Socialnämnden måste först överväga om de skäl den enskilde anför som förklaring till att avböja anvisad verksamhet eller att utebli från den är godtagbara. I så fall ska ingen reduktion ske. Godtagbara skäl för att inte vilja delta kan enligt förarbetena t.ex. vara om den enskilde har bärande invändningar mot den föreslagna verksamheten, såsom att den kräver större fysisk styrka än han eller hon besitter eller att den på annat sätt är olämplig med hänsyn till den enskildes personliga förutsättningar. Att sådana invändningar behöver godtas bör dock höra till undantagen eftersom praktiken eller den kompetenshöjande verksamheten ska ingå som ett led i en längre syftande plan till vilken den enskilde förutsätts medverka. Godtagbara skäl för att utebli från verksamheten kan t.ex. vara sjukdom hos den enskilde själv eller hos hemmavarande barn, besök hos arbetsförmedling eller studievägledare (jfr prop. 1996/97:124 s. 173). Accepterar socialtjänsten inte skälen bör i första hand viss nedsättning av försörjningsstödet övervägas. Att helt vägra försörjningsstöd bör bara undantagsvis komma i fråga, såsom om den enskilde upprepade gånger uteblir och inte bättrar sig trots samtal med nämnden och andra åtgärder från nämndens sida. Kommunens yttersta ansvar innebär dessutom vissa begränsningar, såtillvida att socialnämnden även i dessa fall måste se till att den enskilde åtminstone har medel för det omedelbara livsuppehållet (jfr prop. 1996/97:124 s. 173 och prop. 2015/16:136 s. 10).

Deltagande i av socialnämnden anvisad praktik eller kompetenshöjande insats enligt 4 kap. 4 § SoL kan också likställas med att stå till arbetsmarknadens förfogande (prop. 2015/16:136 s. 22).

Rättspraxis när det gäller krav inom ekonomiskt bistånd

Arbets- och självförsörjningskravets innebörd har utvecklats i avgöranden från de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) bedömde bl.a. att den som är arbetslös i regel bör vara skyldig att söka arbete och att godta anvisat arbete om det är lämpligt. I den skyldigheten inbegrips i princip också de åtgärder i övrigt som samhället ställer till förfogande för arbetslösa, t.ex. i form av arbetsmarknadsutbildning (RÅ 1986 ref. 6).

Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) konstaterade i ett annat avgörande att grundutbildning i svenska språket i princip bör kunna räknas till sådana åtgärder, eftersom det normalt sett måste antas vara en förutsättning för att få arbete i Sverige att den arbetssökande i tillräcklig grad behärskar svenska. När det gäller kravet på deltagande i grundutbildning för vuxna måste en bedömning av om grundutbildningen på sikt kan leda till ett arbete vara avgörande i det särskilda fallet. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att det var rätt att neka den sökandes rätt till ekonomiskt bistånd eftersom denne avbröt pågående studier i svenska för invandrare (sfi) utan giltigt skäl (RÅ 1995 ref. 88).

Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd

Av Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1) framgår bl.a. följande under avsnittet ”Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen”. Om den enskilde är arbetslös, bör socialnämnden i regel kunna kräva att han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande på heltid och är villig att ta erbjudet lämpligt arbete. I detta krav bör det också ingå att den enskilde deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, t.ex. arbetsmarknadsutbildning, praktik eller arbetsrehabiliterande åtgärder. Även grundutbildning i svenska och s.k. arbets-sökarverksamheter bör räknas hit.

Om den enskilde behöver insatser från andra samhällsorgan också, ska socialnämnden samverka med dem, enligt 3 kap. 5 § SoL. Huvudregeln är att den enskilde måste ha gett sitt samtycke till samarbete och till informationsöverföring mellan socialnämnden och andra myndigheter. Skyldigheten att samverka tas även upp i annan lagstiftning än SoL, till exempel i förvaltningslagen (2017:900), kommunallagen (2017:725), hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och socialförsäkringsbalken (Socialstyrelsens handbok Ekonomiskt bistånd, s. 17).

4.3 Skollagen

Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi)

Den som är bosatt i landet och saknar grundläggande kunskaper i svenska språket har enligt skollagen (2010:800) rätt att delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi). Förutom att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i språket syftar utbildningen till att ge vuxna invandrare som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter (20 kap. 4 och 31 §§ skollagen). Under-

visningstiden i sfi ska i genomsnitt under en fyraveckorsperiod omfatta minst 15 timmars undervisning i veckan. Den kommunala huvudmannen ska även verka för att undervisningen erbjuds på tider som är anpassade efter elevens behov (20 kap. 24 § skollagen). Det är inget som hindrar en kommun att erbjuda fler timmar per vecka vilket också sker på flera håll, men i en kommun som tillämpar skollagens regel efter miniminivån ges individen i snitt tre timmars undervisning i sfi om dagen.

Sfi består av tre olika studievägar. Dessa studievägar består i sin tur av en kombination av fyra olika kurser, A, B, C och D, varav kurs D är den mest avancerade kursen inom sfi. Sfi berättigar inte till studiemedel eller studiebidrag från Centrala studiestödsnämnden.

Den som har rätt att delta i sfi har rätt att i stället delta i en folkhögskolas motsvarande utbildning (24 kap. 11 § skollagen). En folkhögskola kan erbjuda utbildning som motsvarar sfi utan uppdrag av någon annan juridisk person. En person som är behörig och har rätt till utbildning i sfi kan därför välja att få utbildning som motsvarar sfi på en folkhögskola med betygsrätt, i stället för hos kommunen.

4.4 Informationsöverföring mellan socialtjänst och vissa myndigheter och arbetslöshetskassorna

Socialnämnden har enligt 11 kap. 11 § SoL rätt att ta del av uppgifter om förmån, ersättning eller annat stöd åt enskild från vissa myndigheter och arbetslöshetskassorna. I förordningen (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453) anges specifikt vilken individrelaterad information som socialnämnden har rätt att få. Kommunens handläggare kan genom tjänsten SSBTEK (Sammansatt bastjänst för ekonomiskt bistånd) via sitt verksamhetssystem få information från statliga myndigheter och organisationer när det gäller uppgifter som behövs vid prövning av ansökan om ekonomiskt bistånd. Kommunens handläggare för ekonomiskt bistånd kan hämta uppgifter om inskrivna på Arbetsförmedlingen genom det digitala informationsutbytet AFLI (Arbetsförmedlingen levererar information). AFLI får bara användas för handläggning av ärenden som gäller ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. SoL.

Om en utredning om ekonomiskt bistånd behöver kompletteras med uppgifter från andra myndigheter än de som räknas upp i 11 kap. 11 § SoL, kan socialtjänsten erbjuda sig att hämta in uppgifterna (8 § andra stycket förvaltningslagen). Detta kan många gånger vara enklare för den enskilde men förutsätter att han eller hon lämnar sitt samtycke. I Socialstyrelsens handbok Ekonomiskt bistånd framgår att när någon ansöker om ekonomiskt bistånd måste den biståndssökande få information om vilka uppgifter som socialtjänsten kan behöva kontrollera. Det är viktigt att respektera den enskildes integritet även när socialtjänsten utreder hans eller hennes ekonomiska situation. Utgångspunkten är att socialtjänsten begär in och kontrollerar de uppgifter som är nödvändiga för att kunna fatta beslut om en ansökan om ekonomiskt bistånd. Om den biståndssökande inte vill att socialtjänsten ska kontrollera vissa uppgifter, kan han eller hon välja att inte fullfölja sin ansökan eller att få den avgjord på de uppgifter som finns tillgängliga. I båda fallen krävs ett beslut. I det första fallet krävs

ett beslut om att avskryva ärendet från vidare handläggning, i det andra fallet ett avslagsbeslut (Socialstyrelsen handbok Ekonomiskt bistånd s. 116).

5 Deltagande i svenska för invandrare, s.k. språkplikt

5.1 Behov av tillägg i socialtjänstlagen

Regeringens förslag: Ett tillägg införs i socialtjänstlagen om rätten till försörjningsstöd som innebär att den enskilde vid behov ska delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås att den berörde vid behov ska delta i grundutbildning i svenska.

Remissinstanserna: Drygt hälften av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker förslaget eller har inga invändningar i sak, bl.a. *Akademikerförbundet SSR, Barnombudsmannen, Delegationen mot segregation, Föreningen Sveriges socialchefer, Göteborgs kommun, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Luleå kommun, Samordningsförbundet Stockholm stad, Socialstyrelsen, Stockholms kommun, Sveriges a-kassor och Tranås kommun*. Flertalet av dessa remissinstanser, främst kommunerna, uppger att tillägget inte kommer att innebära någon skillnad för biståndsmottagare, socialtjänstens arbete eller samverkansformer eftersom krav på deltagande i sfi redan ställs inom gällande lagstiftning. Bland annat framför *Socialstyrelsen* och *Föreningen Sveriges socialchefer* att tillägget bidrar till att öka likvärdigheten mellan kommuner och rättssäkerheten för individen. *Myndigheten för delaktighet* understryker vikten av att personer med funktionsnedsättning inte undantas från detta utbildningskrav på grund av sin funktionsnedsättning.

Majoriteten av remissinstanserna, oavsett om de tillstyrker lagförslaget eller inte, bl.a. *Föreningen Sveriges Socialchefer, Förvaltningsrätten i Växjö* och *Malmö universitet* anser att tillägget ökar detaljstyrningen i socialtjänstlagen. Flera remissinstanser framför synpunkter eller invändningar mot utformningen av förslaget, bl.a. *Förvaltningsrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg* och *Sveriges Kommuner och Regioner*. Några remissinstanser, bl.a. *Akademikerförbundet SSR*, och *Svenska kyrkan* anser att begreppet språkplikt är olämpligt att använda. Bland annat efterfrågar *Mjölby kommun, Länsstyrelsen i Kalmar län* och *Vision* klargörande när det gäller hur språkkunskaper ska bedömas och i fråga om samverkansformerna mellan kommunen och utbildningsanordnaren. Några remissinstanser, bl.a. *Härreda kommun, Piteå kommun* och *Skolverket* tar upp behovet av tydligare gränsdragningar mellan socialtjänstlagen och skollagen. *Arbetsförmedlingen, Folkbildningsrådet,*

Länsstyrelsen i Kalmar län och Skolverket och några andra remissinstanser efterfrågar ett tydliggörande av vilken utbildning i svenska som förslaget avser. Arbetsförmedlingen påpekar att de ser särskilda risker med att förslaget kolliderar med delar av lagstiftningen inom arbetsmarknadspolitiken.

Fem remissinstanser, *Botkyrka kommun, Haparanda kommun, Institutet för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, Malmö universitet och Rädda barnen* avstyrker förslaget. Botkyrka kommun framför att det redan ställs krav på att genomgå grundutbildning i svenska och att lagändringen riskerar att utesluta andra insatser som ibland kan vara mer effektiva för den enskilde. Haparanda kommun anser bl.a. att det blir otydligt vilka aktörer som ska bidra till att skapa de förutsättningar som krävs för att förslaget ska ge effekt. Institutet för socialt arbete vid Linnéuniversitetet anser bl.a. att förslaget kan få betydande negativa konsekvenser för de sökande och deras barn och innefattar en tydlig diskriminerande dimension. Malmö universitet framför att en ramlag inte bör detaljstyras med specifika sociala insatser då det påverkar möjligheterna till att bedriva ett professionellt socialt arbete. Rädda Barnen anser att det finns andra interventioner som ger större effekt än ytterligare detalj- och kravstyrning i socialtjänstlagen.

Diskrimineringsombudsmannen, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Myndigheten för vård och omsorgsanalys och Riksdagens ombudsmän (JO) har i sina remissvar framfört att de inte har några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Kunskaper i svenska är en viktig väg in i samhället

Enligt Socialstyrelsens officiella statistik över ekonomiskt bistånd utgör utrikes födda en allt större andel av biståndsmottagarna. Under 2019 var 65 procent av biståndsmottagarna födda i utlandet, vilket innebär en överrepresentation sett till andelen av utrikes födda i befolkningen. Det enskilt vanligaste försörjningshindret är förknippat med arbetslöshet. Detta gäller i än högre grad för utrikes födda än inrikes födda. Anledningarna till svårigheter med att komma in på arbetsmarknaden för många nyanlända är bland annat låg utbildning men också bristande kunskaper i svenska. För den som tar emot försörjningsstöd och saknar kunskaper i svenska, är språkstudier och arbete en viktig väg in i samhället. Vidare behövs det ett tydligt jämställdhetsperspektiv inom socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd. Både kvinnor och män ska från samhällets sida mötas av samma förväntningar och krav samt ges rätt förutsättningar för att kunna försörja sig själva och stå på egna ben genom inträde på arbetsmarknaden. Det gäller inte minst deltagande i utbildning i svenska.

Det saknas en samlad kunskap på nationell nivå om hur vanligt det är att socialtjänsten ställer krav på deltagande i sfi för den som har försörjningsstöd. Av en enkät som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) skickade till 32 kommuner våren 2018 framgick att krav på deltagande i sfi ställs om det ingår i etableringsprogram hos Arbetsförmedlingen eller om det bedöms vara bästa åtgärd för att närma sig självförsörjning. Flera av dessa kommuner rapporterade att man ska delta i sfi på halvtid och i aktiviteter genom Arbetsförmedlingen eller språkpraktik inom kom-

Prop. 2020/21:55 munens arbetsmarknadsenheter på halvtid. Vid ogiltig frånvaro görs ibland avdrag på försörjningsstödet (A2018/01114).

Förslaget om deltagande i sfi, s.k. språkplikt

Regeringen föreslår ett tillägg i 4 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, om att den enskilde vid behov ska delta i sfi eller motsvarande utbildning vid folkhögskola för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande, en s.k. språkplikt. Genom tillägget kodifieras den praxis som finns när det gäller innebörden av att stå till arbetsmarknadens förfogande. Syftet med tillägget är att för den enskilde tydliggöra vikten av att delta i språkutbildning för att därigenom förbättra möjligheten att få ett arbete och att etableras i Sverige.

Förslaget har inte företräde framför de arbetsmarknadspolitiska insatser som erbjuds av Arbetsförmedlingen. Förslaget innebär inte heller att socialtjänsten åläggs att bedöma den enskildes språkkunskaper, utan syftar till att underlätta för socialtjänsten att stötta den enskilde att närma sig arbetsmarknaden.

Förvaltningsrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg och SKR har haft synpunkter på bestämmelsens utformning. Förvaltningsrätten i Stockholm uppger att det är missvisande att kravet på deltagande i sfi endast är knutet till rätten till försörjningsstöd och föreslår en annan lydelse som även inkluderar annat ekonomiskt bistånd. Kammarrätten i Göteborg framför att kravet att delta i grundläggande språkutbildning bör utgöra ett särskilt krav vid sidan om kravet att stå till arbetsmarknadens förfogande. Förvaltningsrätten i Stockholm och SKR föreslår att tillägget i stället placeras i 4 kap. 4 § SoL. SKR menar att tillägget kan jämföras med andra kompetenshöjande åtgärder såsom praktik och även innefattar ett förtydligande att kravet är aktuellt om den enskilde inte har kunnat erbjudas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Att bestämmelsen placeras i 4 kap. 1 § SoL riskerar enligt SKR att sända ut signalen att den i 4 kap. 1 § SoL angivna åtgärden har företräde framför andra åtgärder, som i det enskilda fallet kan vara lämpligare.

Som framgår av avsnitt 4 var syftet med införandet av bestämmelsen i 4 kap. 1 § SoL om att den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande, att göra det tydligare för den biståndssökande och att skapa legitimitet och tillit till systemet (prop. 2015/16:136 s. 18). Bestämmelsen om att stå till arbetsmarknadens förfogande trädde i kraft den 1 juli 2016. Tillägget innebar ett förtydligande av vilka krav som enligt förarbeten och praxis kunde ställas för att ha rätt till försörjningsstöd, där det bl.a. ingick att vid behov delta i studier i svenska för invandrare (RÅ 1995 ref. 88). Regeringen anser att placeringen av nu förslaget tillägg i 4 kap. 1 § SoL ska ses mot bakgrund av att det är ett förtydligande av innebörden av paragrafens andra stycke i fråga om kravet på den enskilde att stå till arbetsmarknadens förfogande. Kravet har emellertid inget företräde framför andra insatser som socialtjänsten bedömer som lämpligare.

Med bestämmelsen i 4 kap. 1 § SoL om skyldigheten att stå till arbetsmarknadens förfogande avses endast rätten till försörjningsstöd. Av det följer enligt regeringens mening att kravet på att vid behov delta i sfi endast

gäller rätten till försörjningsstöd. I detta lagstiftningsärende behandlas således endast rätten till försörjningsstöd.

Majoriteten av remissinstanserna, inklusive bl.a. *Förvaltningsrätten i Växjö* och *Malmö universitet*, anser att tillägget ökar detaljstyrningen i SoL. *Botkyrka kommun* framför att lagändringen riskerar att utesluta andra insatser som ibland kan vara mer effektiva för den enskilde. Regeringen menar att det finns ett behov av att tydliggöra för den enskilde att deltagande i sfi också ingår i kravet på att stå till arbetsmarknadens förfogande. Trots SoL:s ramlagskaraktär som är avsedd att ge kommunerna möjligheter att utforma socialtjänsten efter egna förutsättningar och behov är det enligt regeringens mening motiverat att införa ett tillägg i SoL avseende deltagande i sfi. Det ökar förutsebarheten och rättssäkerheten för den enskilde och ger socialtjänsten en konkret bestämmelse att förhålla sig till. Förslaget hindrar inte fortsatt utveckling av rättspraxis och inskränker inte heller grundläggande principer i SoL. Regeringen understryker vidare vikten av individuella behovsbedömningar. Förslaget utesluter inte andra insatser som kan vara mer lämpliga i det enskilda fallet. Detta gäller inte minst personer med funktionsnedsättning som kan behöva erbjudas anpassade insatser.

Innebörden av utbildning i svenska för invandrare (sfi)

I promemorian föreslås att den enskilde vid behov ska delta i grundutbildning i svenska. I promemorians författningskommentar framgår att med detta avses kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi). Några remissinstanser, bl.a. *Arbetsförmedlingen*, *Länsstyrelsen i Kalmar Län* och *Skolverket*, anser att det är otydligt vad som avses med grundutbildning i svenska och anser att det i författningstexten borde framgå att det är kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare som avses. *Haparanda kommun* anser att det är otydligt vilka aktörer som ska bidra till att skapa de förutsättningar som krävs för att förslaget ska ge effekt.

Kommunal vuxenutbildning i svenska (sfi) är en reguljär utbildning och en rättighet enligt skollagen för den som är bosatt i landet och saknar grundläggande kunskaper i svenska språket (se bl.a. 20 kap. 31 § skollagen [2010:800]). Vidare har den som har rätt att delta i sfi rätt att i stället delta i motsvarande utbildning inom en folkhögskola (24 kap. 11 § skollagen) varför sådan utbildning kan jämföras med kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare. Regeringen föreslår därför att det i lagtexten ska anges att den enskilde vid behov ska delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola.

Folkbildningsrådet finner det oklart om avsikten är att även verksamheter inom studieförbunden som bedriver svenska för föräldralediga ska godkännas enligt lagförslaget. Andra former av språkträning såsom exempelvis ”svenska med baby” för föräldralediga och språkcafé är verksamheter som inte erbjuds i alla kommuner och inte inbegrips i sfi. Ett krav på deltagande i sådana verksamheter bör därför enligt regeringens mening inte ställas. Enligt Socialstyrelsens redovisning av uppdrag om jämställdhetsperspektivet inom ekonomiskt bistånd behöver fler personer anpassade arbetsmarknadsfrämjande insatser, t.ex. språkträning, redan under

föräldraledigheten. Ett aktivt förhållningssätt inom arbetet med ekonomiskt bistånd genom att tidigt påbörja planeringen för att föräldrarna ska kunna stå till arbetsmarknadens förfogande efter föräldraledigheten kan påskynda inträdet på arbetsmarknaden och därmed föräldrarnas förmåga att uppnå egen försörjning. Vissa kommuner erbjuder sådana aktiva insatser under föräldraledigheten. Regeringen anser att det är viktigt att arbetssätt och insatser som kommunerna bedömer vara lyckosamma för att stärka föräldralediga biståndsmottagares förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden får spridning till andra kommuner. Regeringen har därför gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram sådana goda exempel och sprida dessa till kommunerna (S2019/05315). Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2020.

Begreppet språkplikt

Genom förslaget om tillägg framhålls, särskilt för den enskilde, vikten av att denne vid behov deltar i sfi, en så kallad språkplikt, för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande och därmed ha rätt till försörjningsstöd.

Ett antal remissinstanser är kritiska till begreppet språkplikt, bl.a. *Akademikerförbundet SSR*, *Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS)* och *Svenska kyrkan*. SSR menar att en plikt inte ska vara kopplad till en rätt. Enligt Svenska kyrkan kan lagförslaget och inte minst uttrycket språkplikt uppfattas som att ansvaret åter läggs över på den enskilde, även om det inte är syftet. FSS anser att fokus på den enskildes plikt riskerar att leda till en förenkling av den komplexitet av såväl individuella som strukturella orsaker till att personer inte kommer vidare in i arbete och självförsörjning.

Regeringen anser att det, mot bakgrund av svårigheterna att komma in på arbetsmarknaden för många utrikes födda, bland annat till följd av bristande språkkunskaper, är motiverat att införa ett tillägg i SoL som tydliggör vikten av att delta i sfi. Begreppet plikt används även i andra sammanhang, till exempel inom ramen för etableringsprogrammet som inbegriper en så kallad utbildningsplikt. Nyanlända som har kort utbildning och som därför inte bedöms kunna matchas mot arbete under tiden i etableringsprogrammet ska omfattas av utbildningsplikt, vilket innebär att de i huvudsak ska ägna sig åt sfi, samhällsorientering och reguljär utbildning. Om de inte söker eller tar del av utbildning enligt anvisning kan ersättningen dras in.

Bedömning av språkkunskaper

Några av remissinstanserna har synpunkter i fråga om bedömningen av språkkunskaperna. *Göteborgs kommun* saknar en beskrivning av vilka kriterier som ska vara avgörande för att den enskilde ska omfattas av den s.k. språkplikten. *Vision* anser att det inte ligger inom socialtjänstens kompetensområde att bedöma språkkunskaper. Enligt *Mjölby kommun* klargör inte förslaget hur bedömningen ska genomföras fullt ut, vilket ger viss risk att bedömningen kan komma att se olika ut i varje kommun utifrån dess förutsättningar. Kommunen ser ett utökat behov av samverkan mellan vuxenutbildningen och arbetsförmedlingen för att dessa om möjligt ska kunna stödja varandra till likvärdiga bedömningar av språkförmåga. Socialstyrelsen framför att för att lyckas med bedömningen är det viktigt att socialtjänsten har tillgång till strukturerad och nära samverkan med

både Arbetsförmedlingen och vuxenutbildningen. I praktiken är behovet av undervisning i svenska i vissa fall uppenbart för den socialsekreterare som arbetar med ekonomiskt bistånd. I mer oklara fall kan socialsekreteraren behöva få stöd från Arbetsförmedlingen som i sin verksamhet exempelvis gör bedömningar inför deltagande i arbetsmarknadspolitiska program. Regeringen understryker vikten av att socialtjänsten vid bedömningen av behovet av att delta i sfi alltid ska göra en individuell bedömning av den enskildes behov av insatser. Enligt 3 kap. 5 § SoL ska socialnämndens insatser för den enskilde utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar (jfr prop. 1996/97:124 s. 72 f.). Regeringen menar att socialsekreteraren ofta och i samråd med den enskilde kan bedöma om det finns brister i den enskildes språkkunskaper som orsakar svårigheter för denne att klara sin försörjning genom arbete. I mer oklara fall är det lämpligt att samverka med Arbetsförmedlingen. Det bör vid bedömningen även beaktas om den enskilde har behov av andra kompetenshöjande insatser än sfi. Den enskildes koppling i övrigt till arbetsmarknaden bör också vägas in i bedömningen av behovet av deltagande i sfi. I vissa fall kan den enskilde trots bristande kunskaper i svenska ha möjlighet att få ett arbete, t.ex. då denne har erfarenhet av och kompetens för att få ett arbete i branscher där kunskaper i engelska är tillräckligt. I Socialstyrelsens handbok framgår att samverkan innebär att gemensamt arbeta för ett bestämt syfte och mål. Syftet med att samverka är att samordna insatser för enskilda som behöver ekonomiskt bistånd av olika skäl. Samverkan hör ihop med helhetssyn, och att ha ett helhetsperspektiv på den enskildes situation förutsätter att socialnämnden samarbetar med andra på olika sätt. (Socialstyrelsen handbok Ekonomiskt bistånd, s. 17.) Vidare efterfrågar *Vision* ett klargörande av om kravet på den enskilde även är ett krav på kommunen eller om det är en befogenhet kommunen ska ha.

Regeringen menar att kravet på att delta i sfi riktas mot den enskilde och att socialnämnden avgör om det i det enskilda fallet är befogat att ställa kravet på den enskilde. Om den enskilde bedöms ha behov av utbildning i svenska, kan socialnämnden anvisa denne att söka och delta i sfi. Genom ändringen tydliggörs att kravet att stå till arbetsmarknadens förfogande innebär att vid behov delta i sfi. Detta krav kan vara mindre välkänt för den enskilde än vad som gäller i övrigt avseende innebörden av att stå till arbetsmarknadens förfogande.

Barnets bästa ska beaktas

Utifrån ett barnrättsperspektiv är det viktigt att socialtjänstens krav och de insatser som erbjuds föräldrar med försörjningsstöd är relevanta och anpassade efter den enskildes förutsättningar så att inte barnen försätts i en än svårare situation. *Institutet för socialt arbete vid Linnéuniversitetet* ifrågasätter förslaget utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och menar att förslaget kan få betydande negativa konsekvenser för de sökande och deras barn. *Rädda Barnen* ser med oro på förslaget, framför allt på de situationer då försörjningsstödet riskerar att dras in, trots att det kan finnas barn i familjen. *Barnombudsmannen* anser dock att förslaget överensstämmer med barnkonventionen samt att

förslaget är väl balanserat, genom att den enskilde har rätt till försörjningsstöd om det finns godtagbara skäl till att denne inte deltar i sfi, till exempel på grund av sjukdom i familjen (artiklarna 26–27). Regeringen menar att det är viktigt att socialtjänsten vid en ansökan om ekonomiskt bistånd som påverkar barn gör en bedömning utifrån såväl de vuxnas behov och förutsättningar som ur ett barnrättsperspektiv och dokumenterar hur det som bedöms vara barnets bästa beaktas i biståndsbedömningen. Ett långvarigt försörjningsstöd för en vuxen drabbar även barnen ekonomiskt. Det borde normalt sett vara till barnets bästa att föräldrar kommer ur sitt biståndsberoende och in i arbetslivet och därmed ökar hushållets disponibla inkomster. Att inte ha samma ekonomiska förutsättningar som andra barn kan påverka barnets möjligheter att utvecklas och styra över sitt liv, liksom familjens möjligheter att t.ex. få ett boende. Enligt 1 kap. 2 § SoL ska socialtjänsten i sitt beslutsfattande särskilt beakta barnets bästa. Vad som är barnets bästa får avgöras från fall till fall.

Kunskaper i svenska förbättrar integrationen

Genom förslaget tydliggörs betydelsen av behovet av kunskaper i svenska vilket främjar integrationen. *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)* framhåller att forskning visar att kunskaper i svenska har stor betydelse för möjligheten att få ett arbete och integreras i det svenska samhället. Vidare lyfter IFAU fram att ett tydliggörande av kravet i lag ökar sannolikheten att de krav och förväntning som finns från samhället är tydliga och transparenta, både för dem som får försörjningsstöd och för de tjänstemän som ska tillämpa lagstiftningen. *Institutet för socialt arbete vid Linneuniversitetet* anser att förslaget innebär negativ särbehandling av utrikesfödda med bristande språkkunskaper, i jämförelse med andra människor i en snarlik situation av arbetslöshet och svårigheter att bli självförsörjande och att det bör ses som diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567). Enligt regeringens mening är det viktigt att i lagstiftningen uppmärksamma att den enskilde vid behov bör studera svenska för att öka sina möjligheter att komma in och få fäste på arbetsmarknaden. Förslaget är proportionerligt och legitimt genom att det underlättar för utrikes födda att få en egen försörjning genom arbete. Därutöver har *Diskrimineringsombudsmannen* utifrån diskrimineringslagen inte haft synpunkter på förslaget.

Gränsdragning mellan socialtjänsten och Arbetsförmedlingen

Det är inte ovanligt att personer som får arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, etableringsersättning eller utvecklingsersättning får kompletterande försörjningsstöd från kommunen. Enligt Socialstyrelsen tog under 2018 ca 100 000 personer (41 procent av samtliga vuxna biståndsmottagare) emot ekonomiskt bistånd på grund av arbetslöshet. Av dessa var det ca 40 000 personer som hade ekonomiskt bistånd på grund av otillräcklig ersättning från arbetslöshetsförsäkringen, aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning i samband med arbetslöshet. Därutöver var det ca 13 000 (5 procent av samtliga vuxna biståndsmottagare) som tog emot ekonomiskt bistånd på grund av otillräcklig etableringsersättning. Vidare var det 6 000 personer som tog emot ekonomiskt bistånd i väntan på utbetalning av arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning i samband med arbets-

löshet och 11 000 i väntan på utbetalning av etableringsersättning (Socialstyrelsen, Försörjningshinder och ändamål med ekonomiskt bistånd 2018).

Arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring och har till syfte att lämna ersättning under omställning mellan arbeten. Huvudregeln är att arbetslöshetsersättning inte lämnas till den som deltar i utbildning, även om det finns vissa undantag från denna huvudregel. Arbetsförmedlingen ansvarar för att nyanlända invandrare får insatser inom ramen för etableringsprogram och får då etableringsersättning från staten. Myndigheten ansvarar även för insatser för andra arbetssökande inom arbetsmarknadspolitiska program, t.ex. jobb- och utvecklingsgarantin. Den enskilde får då aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning för sitt deltagande. Vid den arbetsmarknadspolitiska bedömning som Arbetsförmedlingen gör bl.a. inför en anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program bedömer myndigheten om den enskilde har behov av undervisning i svenska för att kunna få ett arbete. *Arbetsförmedlingen* framhåller att det finns risk för otydlighet i hanterandet av arbetslöshetsvillkoret om det regleras i arbetsmarknadspolitiska regelverk samtidigt som i socialtjänstlagen. Eftersom liknande regelverk när det gäller krav på deltagande i åtgärder finns inom arbetsmarknadspolitiken, är det inte omöjligt att den enskilde kan drabbas av motstridiga beslut avseende deltagande i sfi. *Sveriges a-kassor* påpekar att det finns en risk att den enskilde förlorar sin arbetslöshetsersättning om det för att beviljas försörjningsstöd krävs deltagande i sfi.

Den som får arbetslöshetsersättning och som kompletterar ersättningen med försörjningsstöd bör enligt regeringens mening vanligtvis inte avkrävas av socialtjänsten att delta i sfi. Regeringen delar *Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens* synpunkter om att det är en rimlig ordning att socialtjänsten tar hänsyn till den bedömning som Arbetsförmedlingen har gjort av om en sökande är i behov av grundutbildning i svenska för att lösa sin arbetslöshet eller inte. Det gäller även om socialtjänstens handläggare kanske har mer omfattande kontakter med personen i fråga och eventuellt har bättre förutsättningar att bedöma hans eller hennes språkkunskaper.

Det förekommer att försörjningsstöd beviljas i väntan på beslut om utbetalning av arbetslöshetsersättning. Enligt 4 § 3 förordningen (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453) har socialnämnden rätt att få ut information från en arbetslöshetskassa om att en ansökan om utbetalning av arbetslöshetsersättning har lämnats in. I en sådan situation kan socialsekreteraren, efter en individuell behovsbedömning, anvisa den enskilde till insatser inom kommunens regi, t.ex. sfi. I detta sammanhang kan det, inför beslut om insatser för den enskilde, inte nog understrykas vikten av samverkan mellan socialtjänsten och Arbetsförmedlingen och med deltagande av den enskilde. En bedömning av om det är motiverat att ställa krav på deltagande i sfi för att den enskilde ska anses stå till arbetsmarknadens förfogande ska göras i varje enskilt fall. Enligt 2 kap. 1 § SoL har socialtjänsten det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär emellertid ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän, exempelvis Arbetsförmedlingen. Däremot kan kommunen få sörja för nödvändig hjälp i vissa situationer, i väntan på att en annan huvudman ingriper. Insatser inom arbetsmarknadspolitiska

program, med Arbetsförmedlingen som huvudman, har till syfte att stödja den enskilde att få ett arbete. Enligt förarbeten och rättspraxis och vad som framgår av Socialstyrelsens allmänna råd avseende ekonomiskt bistånd innebär exempelvis deltagande i ett arbetsmarknadspolitiskt program att den enskilde står till arbetsmarknadens förfogande.

Det finns skillnader mellan lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, förkortad ALF, och SoL vad gäller begreppet att stå till arbetsmarknadens förfogande. Enligt SoL är innebörden av att stå till arbetsmarknadens förfogande bredare än enligt ALF, eftersom begreppet enligt SoL även skulle kunna inkludera att den sökande omfattas av deltagande i arbetsmarknadspolitiska program. En enskild som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program bör därför anses stå till arbetsmarknadens förfogande vid bedömning av rätten till försörjningsstöd (prop. 2015/16:136 s. 16). Därmed bör enligt regeringens mening socialnämnden generellt sett inte kräva att denne avslutar deltagandet i programmet för att i stället delta i sfi för att ha rätt till försörjningsstöd. Socialnämndens insatser för den enskilde ska enligt 3 kap. 5 § SoL utformas och genomföras tillsammans med den enskilde och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. Enligt regeringens mening bör socialtjänsten därför i samråd med den enskilde och vid behov samverka med Arbetsförmedlingen inför beslut om krav på deltagande i sfi eller annan lämplig insats.

Det förekommer att deltagare i etableringsprogrammet samtidigt kompletterat etableringsersättningen med försörjningsstöd. Nyanlända i etableringsprogrammet ska delta i sfi, om Arbetsförmedlingen inte bedömer att det är arbetsmarknadspolitiskt motiverat att den nyanlände i stället deltar i andra insatser inom etableringsprogrammet. Arbetsförmedlingen framhåller att det behöver förtydligas att bestämmelsen gäller individer som inte deltar i etableringsprogrammet där etableringsersättning utgår och en generell förväntan på deltagande i sfi finns. Regering hänvisar här till att deltagande i etableringsprogrammet enligt SoL innebär att den enskilde står till arbetsmarknadens förfogande (se avsnitt 4).

Gränsdragning mellan socialtjänstlagen och skollagen

Flera remissinstanser, bl.a. *Härryda kommun*, *Länsstyrelsen i Kalmar län* och *Skolverket*, tar upp gränsdragningen mellan SoL och skollagen. Skolverket tar upp att det finns möjlighet för den kommunala huvudmannen att enligt 20 kap. 9 § skollagen besluta om att utbildning ska upphöra om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg. Om särskilda skäl finns kan den enskilde återta studierna igen. Härryda kommun påpekar även vikten av att 20 kap. 9 § skollagen fortsatt gäller även för vuxenutbildningen. Länsstyrelsen i Kalmar län saknar resonemang som rör samverkan mellan utbildningsansvarig och socialtjänst.

Enligt regeringens mening bör socialnämnden besluta om en annan lämplig insats för att stärka den enskildes möjlighet till försörjning i de fall där huvudmannen beslutat om att utbildningen ska upphöra på grund av bristande förutsättningar eller för att den enskilde inte gör tillfredsställande framsteg. Socialtjänstens frihet att anpassa insatserna till den enskildes behov, vägt mot kommunernas förutsättningar att tillhandahålla insatser,

Godtagbara skäl för att inte delta i sfi

Om det finns godtagbara skäl har den enskilde enligt 4 kap. 1 § SoL rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande. Som en följd av att deltagande i sfi ingår i begreppet att stå till arbetsmarknadens förfogande gäller, om det finns godtagbara skäl, att den enskilde har rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte deltar i sfi. Det kan finnas sociala eller hälsomässiga hinder som gör att den enskilde exempelvis inte kan delta i sfi. Vad som ska anses vara godtagbara skäl till att inte stå till arbetsmarknadens förfogande, och därmed att inte delta i sfi, får bedömas från fall till fall. Det kan exempelvis vara fråga om sjukdom i familjen eller andra trängande familjeangelägenheter (jfr prop. 2015/16:136 s. 23 och 28).

Situationer där biståndsmottagaren inte kan avkrävas deltagande i sfi

Kravet på att stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd gäller den som kan arbeta. Av detta följer att den som inte kan arbeta inte heller kan avkrävas deltagande i sfi för att ha rätt till försörjningsstöd. *Haparanda kommun* efterfrågar ett förtydligande när det gäller tiden med föräldrapenning. Kommunen framför att den enskilde inte har rätt till förskoleplats förrän barnet fyller ett år och att man inte kan kräva deltagande i sfi under denna tid. Av prop. 2015/16:136 s. 21 framgår att den som har minderåriga barn kan anses förhindrad att arbeta om barntillsynen inte är ordnad. Föräldrar har emellertid ingen generell rättighet att få försörjningsstöd som kompensation vid låg föräldrapenning (RÅ 1987 ref. 167). Rätten till ekonomiskt bistånd kan dock finnas under en period då en förälder inte kan stå till arbetsmarknadens förfogande på grund av barnets behov av vård och omsorg. Till följd av den enskildes förstahandsansvar för sin försörjning är den enskilde dock skyldig att medverka till att barntillsyn ordnas så snart som möjligt så att eventuella hinder undanröjs (prop. 2015/16:136 s. 21). Enligt 8 kap. 5 § skollagen ska kommunen erbjuda barn från och med ett års ålder förskola i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Enligt 8 kap. 6 § skollagen ska barn, vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga för vård av annat barn, erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan från och med ett års ålder. Så fort barntillsyn har ordnats ska föräldern normalt sett stå till arbetsmarknadens förfogande, exempelvis genom att vid behov delta i sfi.

5.2 Uppföljning

Det behövs fortlöpande kunskap både på nationell och lokal nivå om vilka insatser utöver ekonomiskt stöd som biståndsmottagare får ta del av för att beskriva, följa upp och utvärdera insatser som stärker den enskildes förmåga att försörja sig själv genom arbete. Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att följa upp tillämpningen av bestämmelsen och

analysera förutsättningarna för att fortlöpande på nationell nivå följa upp tillägget i socialtjänstlagen om biståndsmottagarnas deltagande i svenska för invandrare (sfi).

6 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Lagändringen ska träda i kraft den 1 april 2021.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att lagändringen ska träda i kraft den 1 januari 2021.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte framfört några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringen bör träda i kraft snarast möjligt. Regeringen föreslår därför att ändringen träder i kraft den 1 april 2021.

7 Konsekvenser av förslaget

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Konsekvenser för staten

Förslaget innebär ett tillägg i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), forkortad SoL, om att den enskilde vid behov ska delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) eller utbildning vid folkhögskola som motsvarar sfi för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande och ha rätt till försörjningsstöd. Förslaget är en precisering av ett av de krav som kan ställas på den enskilde. Arbetsförmedlingen saknar beskrivning av konsekvenser och menar att det inte går att utesluta att förslaget kan påverka Arbetsförmedlingens ekonomi och uppdrag. Arbetsförmedlingen har som statlig myndighet alltid ett övergripande ansvar, som följer av förvaltningslagen (2017:900) och myndighetsförordningen (2007:515), för samverkan inom sitt verksamhetsområde. Regeringen bedömer att förslaget inte innebär några ökade kostnader eller utökade arbetsuppgifter för Arbetsförmedlingen eftersom myndigheten redan i dag har i uppdrag att samverka med kommunen.

Genom att det i lagen tydliggörs vad som förväntas av den enskilde kan även antalet överklaganden till förvaltningsrätten påverkas så att färre beslut kommer att överklagas.

Konsekvenser för kommunerna

Förslaget är en precisering av ett av de krav som kan ställas på den enskilde. Det innebär inte någon förändring för kommunerna jämfört med i dag eftersom det inte lagfästs något ytterligare krav än vad som enligt förarbeten och rättspraxis kan ställas för att ha rätt till försörjningsstöd.

Tillägget i SoL bidrar till att den individuella behovsbedömningen tydliggörs. Kravet på deltagande i sfi ska inte ställas slentrianmässigt till alla biståndsmottagare eller ha företräde framför andra insatser som socialtjänsten bedömer som lämpligare. Ett tydliggörande av kravet om att vid behov delta i sfi kan vidare leda till färre diskussioner om kraven och därmed ett ökat fokus på socialtjänstens kärnuppgifter (prop. 2015/16:136 s. 24–25). Kommunerna har redan en skyldighet att tillhandahålla sfi, vilket betyder att förslaget i sig inte medför ökade kostnader för kommunerna (se avsnitt 4).

7.2 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Av 1 kap. 1 § regeringsformen, förkortad RF, framgår att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom kommunal självstyrelse. Enligt 14 kap. 2 § RF sköter kommunerna lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § RF inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den.

Förslaget innebär en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen genom att ett specifikt krav lagfästs om innebörden av att stå till arbetsmarknadens förfogande för att den enskilde ska ha rätt till försörjningsstöd. Tillägget är särskilt riktat till den enskilde och syftar till att för den enskilde tydliggöra vikten av att delta i språkutbildning för att därigenom förbättra möjligheten att få ett arbete och att etableras i Sverige. Den begränsade inskränkning i den kommunala självstyrelsen som förslaget innebär bedöms vara nödvändig och proportionerlig utifrån förslagets syfte.

7.3 Konsekvenser för den enskilde

Förslaget innebär att det för den enskilde blir mer tydligt vad som inbegrips i att stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd. Tillägget tydliggör att skyldigheten att vid behov delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare också ingår i de krav som kan ställas på den enskilde för att ha rätt till försörjningsstöd.

Det finns även en rättssäkerhetsaspekt i att alla som får försörjningsstöd och behöver utbildning i svenska möter samma krav och får samma möjligheter, oavsett var i Sverige de bor.

7.4 Konsekvenser för jämställdheten

Andelen utrikesfödda kvinnor med långvarigt bistånd (minst 10 månader under året) är större jämfört med utrikesfödda män. Under 2018 hade 37,5 procent av kvinnorna långvarigt bistånd jämfört med 33,6 procent av männen. Bland biståndsmottagarna är ensamstående kvinnor med barn överrepresenterade. Regeringen framhåller, i likhet med Socialstyrelsen att ett tydligt uttalat krav på att biståndssökande vid behov ska delta i

grundläggande svenskundervisning även kan ha ett viktigt signalvärde ur ett jämställdhetsperspektiv. I Socialstyrelsens rapport Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv framgår att kvinnor som tar emot ekonomiskt bistånd i mindre utsträckning tar del av arbetsbefrämjande insatser jämfört med män. Jämfört med andra grupper har utrikes födda kvinnor störst svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, bland annat på grund av språkhinder. Förslaget är därmed positivt ur jämställdhetssynpunkt. Både kvinnor och män ska ha samma rättigheter och skyldigheter samt samma möjligheter till självförsörjning och ekonomisk självständighet.

7.5 Konsekvenser för det integrationspolitiska målet

Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Forskning visar att kunskaper i svenska har stor betydelse för möjligheten att få ett arbete och integreras i det svenska samhället. Genom deltagande i utbildning i svenska tydliggörs betydelsen av behovet av kunskaper i svenska samtidigt som förutsättningarna för integration ökar. Detta har med stor sannolikhet även betydelse för nästa generations möjligheter att integreras i det svenska samhället. Förslaget bedöms bidra till det integrationspolitiska målet om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

7.6 Konsekvenser för barn

Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) trädde i kraft den 1 januari 2020. Lagen innebar ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. Av Socialstyrelsens statistik om ekonomiskt bistånd framgår att det är vanligare förekommande att barn i hushåll med ekonomiskt bistånd har någon förälder som är utrikes född. Som regel kommer förslaget om sfi endast indirekt att beröra barn vars förälder eller föräldrar ansöker om försörjningsstöd. Hänsynen till barnets bästa innebär emellertid att barnets situation också ska bedömas när vuxna ansöker om försörjningsstöd. Det är viktigt att socialtjänsten bedömer en ansökan ur såväl de vuxnas som barnets perspektiv och dokumenterar hur barnets intressen beaktas i biståndsbedömningen. Ett syfte med förslaget är att främja den biståndssökandes möjligheter att få ett arbete och bli självförsörjande, bl.a. genom att tydliggöra innebörden av att stå till arbetsmarknadens förfogande. Det är regeringens uppfattning att det torde vara i enlighet med barnets bästa att föräldern kommer ur sitt biståndsberoende och tar ett arbete. Utifrån barnets perspektiv är det också viktigt att socialtjänstens krav och de insatser som erbjuds en arbetslös förälder är relevanta och anpassade efter den enskildes förutsättningar och behov så

att inte barnet oförskyllt försätts i en än svårare situation. I fall av avslag på en biståndsansökan kan, till följd av socialtjänstens yttersta ansvar, en sökande som nekas bistånd aldrig försättas i en nödsituation.

Prop. 2020/21:55

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

4 kap.

1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd enligt första stycket om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande, *i vilket ingår att vid behov delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola*. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap.

Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

I paragrafen regleras rätten till bistånd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Första stycket är oförändrat.

Av *andra stycket* i den hittillsvarande lydelsen av paragrafen följer att den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Av förarbetena till bestämmelsen och rättspraxis framgår att ett av de krav som kan ställas för den som ansöker om försörjningsstöd är att vid behov delta i svenska för invandrare (jfr prop. 2015/16:136 s. 13 och RÅ 1995 ref. 88).

Genom ett tillägg i *andra stycket första meningen* tydliggörs att ett av de krav som kan ställas för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande är att vid behov delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) eller motsvarande utbildning vid folkhögskola.

I skollagen (2010:800) finns bestämmelser om vad som avses med kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare och motsvarande utbildning vid folkhögskola (se 20 kap. och 24 kap. 11–15 §§ skollagen).

Syftet med tillägget är att göra det tydligt för den enskilde att det är viktigt att delta i språkutbildning för att därigenom förbättra möjligheten att få ett arbete och att etableras i Sverige. Genom tillägget kodifieras den praxis som finns när det gäller innebörden av att stå till arbetsmarknadens förfogande (RÅ 1995 ref. 88). Avsikten är inte att krav om att delta i sfi ska ha företräde framför andra krav som kan ställas för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande (jfr prop. 2015/16:136 s. 16).

Med att kravet gäller vid behov avses att det inte ska ställas rutinmässigt. Det aktualiseras om den enskilde saknar tillräckliga språkkunskaper i svenska och att detta orsakar att denne inte kan få ett arbete eller klarar av att söka arbete.

Socialtjänsten får vid prövningen av rätten till försörjningsstöd göra en bedömning av om den enskilde är i behov av att delta sfi för att klara av sin försörjning eller för att bidra till sin försörjning. Socialtjänsten ska göra en bedömning av den sökandes språkkunskaper och om det finns brister som orsakar svårigheter att klara sin försörjning genom arbete. Exempelvis kan den som har att bedöma rätten till försörjningsstöd fråga den enskilde om vad denne själv anser om sin kunskap i svenska språket och om bristande kunskap i svenska orsakar svårigheter att klara av sin egen försörjning eller att bidra till sin försörjning genom arbete. Handläggaren kan också av den enskilde begära uppgifter om vilka utbildningar i svenska språket som den enskilde har deltagit i och t.ex. begära att få del av betyg eller intyg avseende genomförd utbildning i svenska. Även om det finns betyg eller intyg om genomförd språkutbildning så behöver de aktuella förhållandena bedömas vad gäller kunskap i svenska språket och dess påverkan på att klara sin försörjning genom arbete.

Det behöver dock inte vara så att bristande kunskap i svenska språket är orsaken till att den enskilde har svårigheter att klara sin försörjning genom arbete. På vissa delar av arbetsmarknaden krävs inte språkkunskaper i svenska, t.ex. för att andra språk används inom ett företag eller kan användas för att klara av arbetsuppgifterna. Det kan också vara fråga om en tillfällig period av arbetslöshet eller att socialtjänsten anser att den enskilde inom en nära framtid kommer att få ett arbete där svenska inte behövs. I sådana fall finns inte samma skäl för socialtjänsten att ställa krav på att delta i sfi.

Vid bedömningen av behovet av att delta i sfi ska en helhetsbedömning göras. Detta innebär att hänsyn inte endast ska tas till den enskildes språkkunskaper utan även exempelvis till vilka arbetsmarknadspolitiska insatser den enskilde tar del av. Ett exempel på en situation när en enskild vid bedömningen av rätten till försörjningsstöd inte kan anses ha ett behov av att delta i sfi för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande är om den enskilde är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program. Kravet på deltagande i sfi har således inte företräde framför deltagande i de arbetsmarknadspolitiska insatser som erbjuds av Arbetsförmedlingen. Ett annat exempel på en situation där socialtjänsten vanligtvis inte bör kräva deltagande i sfi är när en enskild får arbetslöshetsersättning.

Av *andra stycket andra meningen*, som är oförändrad, följer att den enskilde har rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande om det finns godtagbara skäl. Prövningen av godtagbara skäl ska därför även göras när det gäller kravet på att vid behov delta i sfi. Om det finns godtagbara skäl har alltså den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte deltar i sfi. Exempel på vad som kan utgöra godtagbara skäl är sjukdom i familjen eller andra trängande familjeangelägenheter (se prop. 2015/16:136 s. 23 och 28). Huruvida det finns andra godtagbara skäl för att inte delta i sfi får bedömas i varje enskilt fall.

Tredje och fjärde styckena är oförändrade.

Sammanfattning av promemorian Språkplikt– deltagande i grundutbildning i svenska för rätt till försörjningsstöd (S2019/05353)

Prop. 2020/21:55

Bilaga 1

I promemorian föreslås att det införs ett tillägg i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) om att den enskilde vid behov ska delta i grundutbildning i svenska för att anses stå till arbetsmarknadens förfogande, en s.k. språkplikt. Syftet med tillägget om språkplikt är att för den enskilde tydliggöra vikten av att delta i språkutbildning för att därigenom förbättra möjligheten att få ett arbete och att etableras i Sverige.

Av punkt 40 i januariavtalet, som är en sakpolitisk överenskommelse mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna, framgår att språkplikt ska gälla för den som tar emot försörjningsstöd.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd enligt första stycket om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd enligt första stycket om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande *i vilket ingår att vid behov delta i grundutbildning i svenska*. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap.

Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2021.

Efter remiss av promemorian Språkplikt deltagande i grundutbildning i svenska för rätt till försörjningsstöd (S2019/05353) inkom yttranden från följande instanser:

Akademikerförbundet SSR, Arbetsförmedlingen, Barnombudsmannen , Bodens kommun, Borlänge kommun, Botkyrka kommun, Delegationen mot segregation, Diskrimineringsombudsmannen, Finsam i Malmö, Folkbildningsrådet, Föreningen Sveriges socialchefer, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Växjö, Göteborgs kommun, Haparanda kommun, Härryda kommun, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Institutet för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, Kammarrätten i Göteborg, Kungälv kommun, Landsorganisationen i Sverige, Ljusdals kommun, Luleå kommun, Länsstyrelsen i Kalmar län, Malmö kommun, Malmö universitet, Mjölby kommun, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Mörbylånga kommun, Nacka kommun, Norrtälje kommun, Piteå kommun, Riksdagens ombudsmän JO, Rädda Barnen, Samordningsförbundet Stockholms stad, Socialstyrelsen, Skolverket, Stockholms kommun, Svenska Kyrkan, Sveriges a-kassor, Sveriges dövas riksförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Sölvesborgs kommun, Tranås kommun, Trelleborgs kommun, Vingåkers kommun, Vision, Vuxenutbildning i samverkan, Vänersborgs kommun och Örkelljunga kommun.

Instanser utom remisslistan som inkom med yttrande

Institutet för språk och folkminnen, Hörselskadades riksförbund och Studieförbunden

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2020-11-10

Närvarande: F.d. justitierådet Eskil Nord samt justitieråden
Inga-Lill Askersjö och Petter Asp

Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd

Enligt en lagrådsremiss den 5 november 2020 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Catrin Lidbom, biträdd av ämnesrådet Karin Stillerud och departementssekreteraren Christina Björk.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Socialdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 3 december 2020

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Johansson, Baylan, Hallengren, Hultqvist, Andersson, Bolund, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Eriksson, Ekström, Eneroth, Dahlgren, Nilsson, Ernkrans, Lind, Hallberg, Micko

Föredragande: statsrådet Lena Hallengren

Regeringen beslutar proposition Språkplikt – deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd